

LANDINFO

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Temanotat

Kosovo

Politiet og rettsvesenet – kapasitet og integritet

22. juni 2021

© Landinfo 2021

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 2098 Vika

0125 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentingstreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivarettatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

Summary

Laws on the duties and work of the police, the prosecution and the courts in Kosovo are largely in accordance with international and European standards.

The local police, Kosovo Police (KP), is responsible for maintaining law and order. In addition, the local security forces and two international organizations, EULEX and KFOR, have responsibilities for maintaining law and order. According to international observers, the police force remains vulnerable to corruption and political pressure, which hinders the successful investigation of organized crime.

Kosovo's constitution defines the separation of powers and institutes between the legislative, executive, and judicial branches. The judicial power is unique and independent and is exercised by the prosecution and the courts. There continues, however, to be serious concerns regarding the independence, impartiality and efficiency of prosecutors and judges according to international observers.

Kosovo Specialist Chambers (KSC) and Specialist Prosecutor's Office (SPO) have jurisdiction over crimes against humanity, war crimes and other crimes under Kosovo law, commenced or committed in Kosovo between 1 January 1998 and 31 December 2000 by or against citizens of Kosovo or the Federal Republic of Yugoslavia.

Sammendrag

Lovene som regulerer mandatene og oppgavene til politiet, påtalemyndigheten og domstolen i Kosovo, samsvarer i stor grad med internasjonale og europeiske standarder.

Det lokale politiet, Kosovo Police, har ansvar for å opprettholde lov og orden. I tillegg bidrar de lokale sikkerhetsstyrkene (KSF) og to internasjonale organisasjoner, EULEX og KFOR. Politistyrken er ifølge internasjonale observatører fortsatt sårbar for korrupsjon og politisk press, noe som hindrer vellykket etterforskning av organisert kriminalitet. Grunnloven garanterer at retts-systemet i Kosovo skal bestå av en uavhengig påtalemyndighet og domstol. Det er fortsatt store utfordringer knyttet til uavhengighet, upartiskhet og effektivitet hos anklagere og dommer, ifølge internasjonale observatører.

Kosovo Specialist Chambers (KSC) og Specialist Prosecutor's Office (SPO) er midlertidige og med et spesifikt mandat knyttet til forbrytelser mot menneskeheten, krigsforbrytelser og andre forbrytelser i Kosovo i perioden fra 1. januar 1998 til 31. desember 2000 av eller mot borgere av Kosovo eller Den føderale republikken Jugoslavia.

Innhold

1	Innledning.....	6
1.1	Tema og avgrensing.....	6
1.2	Kildetilfang og kildeutvalg.....	6
2	Flere institusjoner og enhetlighet.....	6
2.1	Internasjonale strukturer.....	7
2.2	Enhetlighet.....	8
3	Kosovo Police (KP) og kapasitet.....	9
3.1	Organisering, samarbeid, planer og ressurser.....	9
3.2	Politiutdanningen.....	10
3.3	Bemanningen i politiet.....	11
3.4	Vurdering av kapasitet.....	11
4	Kosovo Police (KP) og integritet.....	12
4.1	Menneskerettighetsovergrep.....	12
4.2	Korrupsjon.....	14
4.3	Tillit.....	14
4.4	Intern og ekstern kontroll.....	15
4.5	Vurdering av integritet.....	17
5	Rettsvesenet og kapasitet.....	18
5.1	Påtalemyndigheten.....	18
5.1.1	Organisering, samarbeid, planer og ressurser.....	18
5.1.2	Ansettelse/utnevelser, bemanning og kompetanse.....	19
5.2	Domstolene.....	20
5.2.1	Organisering, samarbeid, planer og ressurser.....	20
5.2.2	Ansettelse/utnevelser, bemanning og kompetanse.....	21
5.3	Vurdering av kapasitet.....	21
6	Rettsvesenet og integritet.....	23
6.1	Uavhengighet.....	23
6.2	Korrupsjon og tillit.....	25
6.3	Kontroll og klageadgang.....	26
6.4	Vurdering av integritet.....	27
7	Referanser.....	30

1 Innledning

1.1 Tema og avgrensing

Dette temanotatet omhandler politiet, påtalemyndigheten og domstolene i Kosovo;¹ sentrale institusjoner for ivaretagelsen av borgernes rettigheter.²

Notatet gir en oversikt over politiet og rettsvesenet og formidler informasjon om disse institusjonenes kapasitet og integritet til å utføre oppgavene de har mandat og forpliktelse til. For å belyse kapasitet ser vi særlig på organisering, ressurser, kompetanse og bemanning, mens for integritet belyses uavhengighet, korrupsjon, befolkningens tillit til institusjonene samt kontroll- og klageadgang. Problemstillinger aktuelle for utlendingsmyndighetene, har vært utgangspunkt for hvilke temaer som blir beskrevet og hvilke forhold som blir særlig belyst i notatet.

1.2 Kildetilfang og kildeutvalg

Kildetilfanget om politi- og rettsvesenet i Kosovo er, for mange felt og problemstillinger, godt. Mange sentrale aktører rapporterer om feltet og har fulgt utviklingen over tid.

Temanotatet baserer seg på informasjon fra åpne skriftlige kilder. Notatet bygger blant annet på informasjon fra lover som regulerer institusjonenes virke, fra de aktuelle institusjonene selv, rapporter fra internasjonale organisasjoner, Ombudsmannsinstitusjonen, ulike NGO-er, forskningsrapporter og medieoppslag. En sentral kilde er EU-kommisjonen, som gjennom mange år har fulgt utviklingen i politi- og justissektoren tett.

Temaet for notatet er svært omfattende, og notatet vil på ingen måte være uttømmende. Referanselisten kan være utgangspunkt for videre fordypelse.

2 Flere institusjoner og enhetlighet

Til tross for at Kosovo erklærte selvstendighet i 2008 og har egne institusjoner som ivaretar oppgavene knyttet til lov og orden, er det fortsatt internasjonale institusjoner som har oppgaver innenfor politi-, påtale- og domstolvesenet.

¹ De fleste steder i Kosovo har ulike navn på serbisk og albansk. I notatet skriver vi alle stedsnavn både på serbisk og albansk med unntak av betegnelsen Pristina og Kosovo, da dette er språklig innarbeidet på norsk.

² En artikkel med en historisk fremstilling av hvordan ansvaret for beskyttelse av menneskerettighetene har vært i Kosovo etter 1999, finnes hos Molbæk-Steensig (2020).

Samtidig gjenstår noen utfordringer for etableringen av et fullt ut enhetlig retts-system i landet.

2.1 Internasjonale strukturer

Etter NATOs luftkrig mot Jugoslavia i 1999, ble Kosovo underlagt FN-administrasjonen, United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK), i samsvar med FNs sikkerhetsråds resolusjon 1244 (UNMIK u.å.). Mens UNMIK ble tillagt den øverste sivile myndigheten, skulle de NATO-ledede internasjonale styrkene, Kosovo Force (KFOR), ivareta sikkerheten i området (KFOR u.å.b).

Samme år som Kosovo erklærte selvstendighet, vedtok Kosovos nasjonal-forsamling landets nye grunnlov, samt en rekke andre sentrale lover. Kosovo aksepterer fullt ut FN-charteret, Helsinki-sluttakten og alle andre forpliktelser til Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE). Kosovos grunnlov inkorporerer flere sentrale internasjonale konvensjoner. Kosovo aksepterer også en internasjonal sivil tilstedeværelse, herunder den EU-ledede politi- og justis-misjon (The European Union Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX)), og en fortsatt tilstedeværelse av KFOR (Kosovo Declaration of Independence 2008).

Det lokale politiet, Kosovo Police (KP), har ansvar for å opprettholde lov og orden. I tillegg bidrar de lokale sikkerhetsstyrkene, Kosovo Security Force (KSF).³ Både KP og KSF er underlagt sivil administrasjon (U.S. Departement of State 2021, s. 1).

EULEX har siden 2008 vært utplassert i Kosovo, med ulike mandat. EULEX' nåværende mandat utløper 14. juni 2023 (EU 2021). Organisasjonen arbeider under det generelle rammeverket gitt av FNs sikkerhetsråds resolusjon 1244. EULEX' sentrale mål er nå å bistå og støtte Kosovos myndigheter innen politi-, justis- og tollområdet gjennom å sikre økt effektivitet, bærekraft, multietnisitet og ansvarlighet uten politisk innblanding, i fullt samsvar med internasjonale menneskerettighetsstandarder og beste europeiske praksis. Dette gjøres gjennom å overvåke og veilede utøvende myndigheter. I tillegg til overvåkning har EULEX noen begrensede operasjonelle bistandsfunksjoner knyttet til oppgavene Kosovo

³ KSF omtales ikke nærmere i dette temanotatet, men vi kan nevne at KSF er en lett bevæpnet sikkerhets- og sivilberedskapsstyrke. KSF er under omgjøring til en territoriell forsvarsstyrke i samsvar med en vedtatt 10-årsplan. Mer enn 80 kosovoserbere sa fra 2018 til 2019 opp sine stillinger i KSF, angivelig som følge av press fra serbiske myndigheter og lokale serbiske representanter. KSF har fortsatt med aktiv rekruttering av kosovoserbere for å bygge en multi-etnisk styrke (U.S. Department of State 2020, s. 1 og 27). Serbiske medlemmer av KSF opplevde i 2020 fortsatt trakassering (U.S. Department of State 2021, s. 31).

Police har med kontroll av folkemengder/opprør. EULEX bistår også Kosovo Chambers and Specialist Prosecutor's Office (EULEX u.å.).⁴

Kosovo Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office (KSC & SPO u.å.c) ble opprettet i medhold av en internasjonal avtale ratifisert av Kosovos nasjonalforsamling, gjennom et tillegg til Kosovos grunnlov og i egen lov om Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office. Institusjonene er midlertidige og har et spesifikt mandat knyttet til forbrytelser mot menneskeheten, krigsforbrytelser og andre forbrytelser begått i Kosovo i perioden 1. januar 1998 til 31. desember 2000 av eller mot borgere av Kosovo eller Den føderale republikken Jugoslavia.⁵ Institusjonene har sete i Haag, og staben er alle internasjonalt ansatte.

KFOR bidrar fortsatt til sikkerheten i Kosovo med en tilstedeværelse på rundt 3300 soldater (KFOR u.å.a).

Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa har en egen tilstedeværelse i Kosovo for å sikre at rettsvesenet er uavhengig, upartisk og ansvarlig. OSSE overvåker domstolarbeidet i Kosovo (OSCE u.å.)

2.2 Enhetlighet

Etter konflikten i 1999 opprettholdt Serbia sine sikkerhetsstrukturer og retts-system i Nord-Kosovo og i serbiske enklaver sør for elva Ibër/Ibar (Rapajić & Kabashi 2015).

I april 2013 inngikk myndighetene i Pristina og Beograd en avtale,⁶ som innebar at det lokale politiet – under serbiske myndigheters autoritet – skulle nedlegges, og at lokale serbiske polititjenestemenn skulle integreres i KP (Bjeloš, Elek & Raifi 2014, s. 5–6). Avtalen omhandlet også de lokale serbiske domstolene, som på lik linje med politiet skulle integreres og operere innenfor Kosovos juridiske rammeverk. Videre skulle ankedomstolen i Pristina etablere et panel bestående av et flertall av kosovoserbiske dommere med ansvar for de i hovedsak serbisk-befolkede kommunene i nord. En avdeling innen ankedomstolen, bestående både av dommere og administrativt ansatte, ble permanent basert i Mitrovicë/a-Nord (B92 2013a og b).

⁴ Klager fra borgere i Kosovo som hevder at de har vært utsatt for menneskerettighetsbrudd av EULEX som følge av organisasjonens utøvende arbeid, behandles av det uavhengige organet Human Rights Review Panel (HRRP) (HRRP u.å.). HRRPs uttalelser er ikke bindende for EULEX (Molbæk-Steensig 2020, s. 290).

⁵ Forbrytelsene må være rapportert i Europarådets Parliamentary Assembly Report av 7. januar 2011 (KSC & SPO u.å.a). Det er blant annet tatt ut tiltale mot Hashim Thaçi, som har vært både politisk leder av Kosovo Liberation Army (KLA), statsminister og president (KSC & SPO u.å.b).

⁶ Avtalen refereres til som the Brussels Agreement – First Agreement of Principles Governing the Normalization of Relations (BCSP & KCSS 2014, s. 5).

Kosovoserbisk politipersonell er fullt integrert i Kosovo Police (EC 2018. s. 48).⁷ Den formelle prosessen med integreringen av serbiske dommere og anklagere ble først avsluttet i 2017. Ifølge EU-kommisjonen (EC 2020 s. 19) er det imidlertid nødvendig med fortsatt innsats for å opprettholde bestemmelsene om sammensetningen av panelene for sakene fra serbiske flertallskommuner. Særlig gjelder dette ankesakene samt for å sørge for at de rettslige prosedyrene er tilgjengelig på alle offisielle språk. EULEX (2020, s. 31) mener at det er behov for å øke antallet dommere og tolker samt å styrke rekrutteringen av administrativt ansatte.

EU-kommisjonen (EC 2020, s. 19) viser for øvrig til at det er et problem med manglende tilgang til dommer og avgjørelser gitt av serbiske domstoler i Kosovo i perioden 1999–2017, samt manglende prosedyre for å gjennomføre avtalen som foreskriver at slike dommer og avgjørelser blir anerkjent.

3 Kosovo Police (KP) og kapasitet

3.1 Organisering, samarbeid, planer og ressurser

Kosovo Police⁸ (KP) er underlagt innenriksdepartementet og styres av et politidirektorat under ledelse av en generaldirektør (Law on Police 2012, art. 4, 5 og 32).

Politiloven regulerer politiets myndighet og plikter, organisering og andre forhold knyttet til politiets aktiviteter. Ledende prinsipper for politiets arbeid er likebehandling, respekt for menneskerettighetene og fundamentale friheter, nøytralitet og upartiskhet. Samtidig slår politiloven fast at politiets etikk-kode skal være i samsvar med europeiske standarder (Law on Police 2012, art. 2).

Politiet er inndelt i regionale politidirektorater med ansvar for politistasjonene i hver kommune innad i regionen – og eventuelle substasjoner med ansvar for spesifikke områder i en gitt kommune (Law on Police 2012, art. 32, 34, 35).⁹

Politiet gjennomgikk i 2019 en omorganisering og har spesialiserte direktorater og avdelinger, som igjen har egne enheter regionalt og på de enkelte politistasjonene. Det er for eksempel etablert et eget direktorat for etterforskning av økonomisk kriminalitet og korrupsjon (EC 2020, s. 27). Vi kan ellers særlig nevne at det er etablert et eget *Directorate of Police Community and Prevention*. Slik

⁷ Informasjon om minoritetsgruppers representasjon i KP følger i punkt 3.3.

⁸ Albansk: Policia e Kosovës, serbisk: Полиција Косова, Policija Kosova.

⁹ De regionale politidirektoratene er lokalisert i Pristina, Sør-Mitrovicë/a, Nord-Mitrovicë/a, Gjiilan/Gnjilane, Ferizaj/Uroševac, Prizren, Pejë/Peć og Gjakovë/Djakovica (KP u.å.b).

«community policing» er etablert for å skape et nært forhold til den lokale befolkningen og for å ivareta sikkerheten deres (KP u.å.a; 2020, s.10).¹⁰

Politiet utarbeider en egen evalueringsrapport om organisert kriminalitet, i tillegg til årlige strategiske kriminalitetsvurderinger (EC 2020, s. 42).

Kosovos politi er ikke medlem av Europol, men mer uformelt samarbeid skjer likevel på områder som terror- og ekstremismebekjempelse og i arbeidet mot organisert kriminalitet (EC 2020, s. 5). Politiet er heller ikke medlem av Interpol, men utveksler jevnlig informasjon (EC 2020, s. 42).¹¹

Budsjettet til politiet var i 2019 på i overkant av 96 millioner euro (KP 2020, s. 6), og i 2020 på i underkant av 97 millioner euro; en økning på bare 0,6 prosent (Avdiu & Balaj 2020, s. 32).¹²

3.2 **Politiutdanningen**

I 2011 ble Akademiet for offentlig sikkerhet opprettet ved lov.¹³ Akademiet er underlagt innenriksdepartementet, og gir opplæring til ansatte i alle institusjoner med ansvar for offentlig sikkerhet: politiet, kriminalomsorgen (Correctional Service and Probation Service), tollvesenet, nødetaten (Emergency Management Agency) og Kosovo Police Inspectorate (Law on Kosovo Academy for Public Safety 2011, art. 2 og 5).

Akademiets verdier er basert på blant annet ærlighet, åpenhet, ansvarlighet, yrkesetikk og etnisk mangfold (Ministry of Internal Affairs 2019b, s. 12). Den ordinære politiutdanningen er nå toårig (Ministry of Internal Affairs 2019a, s. 8).¹⁴ Akademiet tilbyr også en rekke kurs samt videre- og etterutdanninger for blant annet resertifiseringer og et ukers kurs om menneskerettigheter (Ministry of Internal Affairs/Kosovo Academy for Public Safety 2019a, s. 1–2, 62 og 82).

¹⁰ Det finnes en egen Strategy and Action plan for 2017–2021 for Community Policing som er særlig sentralt i områder med ulike minoritetsgrupper (KP 2017).

¹¹ Politiet har signert 93 internasjonale samarbeidsavtaler med 20 land, en rekke EU-byråer og internasjonale organisasjoner (EC 2020, s. 42).

¹² Avdiu og Balaj opplyser at tallene er fra Kosovos budsjetter. I årsrapporten fra politiet fra 2019 opplyses det imidlertid at politiets budsjett for dette året var på rundt 106 millioner euro. Tallet synes dog å inkludere egne inntekter på cirka 13 millioner euro (KP 2020, s. 6). I 2012 hadde KP et budsjett på rundt 79 millioner euro (Forum for Civic Initiatives & The Institute for Advanced Studies 2012, s. 4).

¹³ Dette akademiet er en videreføring av politiskolen, som OSSE opprinnelig fikk ansvar for i 1999 (OSCE 2020, s. 6).

¹⁴ Kosovo Academy for Public Safety utarbeidet i 2019 en egen katalog med oversikt over utdanningene samt tilleggs- og etterutdanninger akademiet tilbyr (Ministry of Internal Affairs/Kosovo Academy for Public Safety 2019a).

I tillegg organiserer politiet selv en rekke ulike kurs og treninger (KP 2020, s. 6). På årlig basis utarbeider politiet individuelle opplæringsplaner basert på stillingen den ansatte har (Ombudperson Institution 2021, s. 61).

3.3 Bemanningen i politiet

9314 personer var ansatt i politiet i 2019. 8301 var polititjenestemenn, mens 1013 var sivilt ansatte. Rundt 15 prosent var kvinner (KP 2020, s. 6).

I 2019 var det 471 polititjenestemenn (police officers) per 100 000 innbyggere, sammenlignet med 436 i 2018. Tilsvarende gjennomsnittstall for EU var i 2017 326 (EC 2020, s. 40).

Representasjon av etniske minoriteter i politiet er regulert både av grunnloven og politiloven (Constitution of the Republic of Kosovo 2008, art. 61; Law on Police 2012, art. 35). Den etniske sammensettingen skal reflektere, så langt det er mulig, sammensettingen i samfunnet for øvrig. I kommuner med serbisk befolkningsflertall skal innenriksdepartementet, på bakgrunn av forslag fra generaldirektøren, utnevne stasjonssjefen ved politistasjonen, eller lederen ved substasjonen. Dette skjer i samarbeid med kommuneforsamlingen, og i medhold av en detaljert regulert prosess. Generaldirektøren utnevner øvrige stasjonssjefer (Law on Police 2012, art. 35, 41 og 42). Rundt 85 prosent av de ansatte var i 2019 kosovo-albanere, mens cirka 15 prosent tilhørte ulike etniske minoriteter (KP2020, s. 6).

3.4 Vurdering av kapasitet

EU-kommisjonen mener at politiets kapasitet til å bekjempe organisert kriminalitet er tilstrekkelig, men politistyrken er fortsatt sårbar for korrupsjon og politisk press (EC 2020, s. 42).¹⁵ EU-kommisjonen trekker samtidig frem at det er viktig at det utarbeides operasjonelle prioriteringer basert på identifiserte trusler, og at dette arbeidet støttes med nødvendige ressurser (EC 2020, s. 41).

Etterretningsstyrt politiarbeid er fortsatt svakt i hele organisasjonen, og blant annet må oppgave- og koordineringsgruppeprosesser styrkes. Det strategiske rammeverket er under vurdering, og det er behov for mer spesialiserte opplæringsøkter for alle institusjoner som er involvert i å bekjempe mer kompleks organisert kriminalitet. Det er fortsatt behov for tettere daglig samarbeid samt en mer strategisk tilnærming for bedre planlegging, etterforskning og ressursfordeling mellom politiet og den spesielle påtalemyndigheten (EC 2020, s. 42). EULEX (2020, s. 33) mener at samarbeidet mellom politiet og påtalemyndigheten må styrkes i arbeidet mot korrupsjon og alvorlig økonomisk kriminalitet.

¹⁵ Nærmere om politiets integritet i punkt 4.

Ombudsmannen har oppfordret politiet til å be om mer kapasitetsbygging for de politiansatte (Ombudsperson Institution 2021, s. 61).

Effektiv implementering av vitnebeskyttelsesmekanismene har fortsatt utfordringer ettersom få potensielle vitner har tilstrekkelig tillit til Kosovos institusjoners evne til å ivareta tryggheten deres. Det første vitnet ble omfattet av Kosovos vitnebeskyttelsesprogram i 2019, og tre personer har fått midlertidig internasjonal relokalisering. Politiet deltar i Europols plattform for vitnebeskyttelse med opplæring om hvordan vitner effektivt kan beskyttes (EC 2020, s. 42–43).

EU-kommisjonen mener at grunnopplæringen og etterutdanningen for politiet og offentlige sikkerhetsorgan ved Kosovo Academy for Public Safety holder et godt nivå (EC 2020, s. 40). EULEX (2020, s. 34) har på sin side gitt uttrykk for at politiet burde vært bedre opplært og ha bedre ressurser for å kunne intervjuere ofre og samle tekniske bevis i overgrep- og familievoldssaker.

Kommisjonen har videre trukket frem at mange oppgaver politiet påtar seg, som sikkerhet for offentlige bygninger og infrastruktur med lav sikkerhetsrisiko, burde vært pålagt andre (EC 2020, s. 40).

Selv om den generelle sikkerhetssituasjonen for minoritetsgruppene forblir stabil, og sikkerhetshendelsene er få, mener EU-kommisjonen at slike hendelser påvirket rom- og ashkalisamfunnene mer i 2019 enn i 2018. Det er også gjentatte tilfeller av tyveri av eiendom og husdyr som ofte rammer den serbiske minoriteten så vel som andre minoritetssamfunn. Ytterligere rekruttering av ansatte til politiet fra minoritetssamfunnene, samt styrking av «community policing», er nødvendig for at berørte grupper («communities») kjenner seg trygge (EC 2020, s. 37).

4 Kosovo Police (KP) og integritet

4.1 Menneskerettighetsovergrep

Ifølge det amerikanske utenriksdepartementets rapport om menneskerettigheter for 2020, ble det ikke rapportert om utenomrettslige henrettelser i Kosovo begått av landets myndigheter. Det rapporteres dog om enkelte brudd på menneskerettighetene begått av politiet, herunder mishandling av arresterte (U.S. Department of State 2021, s. 2 og 4).

Det har til dels vært noe ulik informasjon om tortur fra politiets side de seneste årene. FNs spesialrapportør for tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff besøkte Kosovo siste gang i 2017. I rapporten fra dette besøket uttrykte spesialrapportøren sterk bekymring for at det var mottatt

mange og konsekvente påstander om tortur og mishandling utøvd av politiet, særlig i den hensikt å frembringe tilståelser under avhør (UNSRT 2019, s. 11). I utenriksdepartementets foregående rapport for 2019 ble det trukket frem at Ombudsmannen ikke kunne underbygge funnene om tortur. Det ble for øvrig trukket frem at heller ikke NGO-en Kosovo Rehabilitation Center for Victims of Torture (KRCT) hadde mottatt pålitelige rapporter om tortur i 2019 selv om mishandling av fanger fortsatt var problematisk (U.S. Department of State 2020, s. 4).

Ombudsmannen mottok i 2019 i alt 128 klager på politiet (Ombudsperson Institution 2020, s. 198–199), mens tilsvarende tall for 2020 var 64 (Ombudsperson Institution 2021, s. 155).¹⁶ For 2020 leverte ingen fengslede eller personer i varetekt klager på fysisk mishandling eller brudd på grunnleggende rettigheter, men i 2019 opplyste flere («several») fengslede at de var blitt fysisk mishandlet av politiet i forbindelse med arrestasjonen og under avhør (Ombudsperson Institution 2020, s. 110). Ombudsmannen registrerte i 2020 seks saker basert på anklager om at enkeltpersoner var blitt fysisk mishandlet av politiet. Fem av sakene var per april 2021 fortsatt til undersøkelse, mens en sak var sendt til Police Inspectorate of Kosovo¹⁷ (Ombudsperson Institution 2021 s. 103).

Grunnet koronarestriksjoner ble ombudsmannens muligheter for besøk i 2020 begrenset til i hovedsak politistasjoner (Ombudsperson Institution 2021, s. 20–21, 100–102).¹⁸ I årsrapporten for 2019 fant ombudsmannen at det ikke forekom systematisk og utbredt fysisk maktmisbruk fra politiets side, men noen få isolerte tilfeller (Ombudsperson Institution 2020, s. 110–111). Dette blir gjentatt i årsrapporten for 2020 (Ombudsperson Institution 2021, s. 103).

Ombudsmannen kan fremme en sak for prøvelse ved forfatningsdomstolen (Constitution of the Republic of Kosovo art. 135.4). Den danske forskeren Helga Molbæk-Steensig (2020, s. 288) skriver at i langt de fleste tilfellene vil en klage til ombudsmannen og deretter prøvelse ved forfatningsdomstolen være den beste muligheten for oppreisning i menneskerettighetssaker for borgere i Kosovo.

¹⁶ For domstolene, departementene og kommunene mottok ombudsmannen hhv. 422, 373 og 236 klager. Antall klager på politiet var fjerde største gruppe (Ombudsperson Institution 2021, s. 155–156).

¹⁷ Police Inspectorate of Kosovo er et uavhengig organ som skal sikre en ansvarlig, demokratisk og åpen polititjeneste i samsvar med gjeldende lover og standarder (PIK 2021, s. 5). Se mer om Police Inspectorate of Kosovo i punkt 4.4.

¹⁸ The National Preventive Mechanism against Torture (NPMT) opererer og er underlagt ombudsmannsinstitusjonen (U.S. Department of State 2021, s. 4). Liste over besøkte institusjoner finnes i årsrapporten for 2020 (Ombudsperson Institution 2021, s. 101–102).

Europarådets torturkomité gjennomførte sitt siste besøk i Kosovo i oktober 2020. Per juni 2021 var rapporten fortsatt under utarbeidelse. Forrige besøk fant sted i 2015 (European Council u.å.).¹⁹

4.2 Korrupsjon

EU-kommisjonen påpeker at Kosovo har gjort enkelte fremskritt i korrupsjonsbekjempelsen, inkludert etterforskning og straffeforfølgelse av høyt plasserte tjenestemenn, inndragning av økonomiske midler så vel som opprettelse av spesialavdelingene som håndterer saker om korrupsjon og organisert kriminalitet i domstolene. Kommisjonen er uansett alvorlig bekymret for at korrupsjon er utbredt og fortsatt et problem. Det er behov for sterk politisk vilje for effektivt å takle korrupsjon samt en robust strafferettslig reaksjon på korrupsjon på høyt nivå. Den reviderte straffeprosessloven er fremdeles på vent, mens revisjonen av lovgivning om politisk partifinansiering er forsinket (EC 2020, s. 5).

FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC 2020, s. 96–97) fremhever at myndighetene i Kosovo har gjort en innsats for å tilpasse lovgivningen til det internasjonale juridiske rammeverket mot korrupsjon, og at korrupsjonsbestemmelsene i straffeloven er i tråd med kravene i FN's konvensjoner mot korrupsjon og transnasjonal organisert kriminalitet. Offentlig ansatte er blitt tiltalt for bestikkelser generelt og knyttet til organisert kriminalitet, herunder bestikkelser for å unngå straffeforfølgelse, påvirke byråkratiske prosesser og vinne offentlige anbud. I perioden 2013–2017 ble årlig mellom 30 og 45 offentlig ansatte tiltalt for å ha tatt imot bestikkelser. Antallet medlemmer av organiserte kriminelle grupper tiltalt for å ha forsøkt å bestikke offentlige ansatte, lå i samme periode årlig på mellom 40 og 55 personer.

UNDP gjennomfører regelmessig undersøkelser av befolkningens oppfatninger om korrupsjon i ulike sentrale offentlige etater. Politiet kommer ofte godt ut av disse undersøkelsene. UNDPs undersøkelse i april 2020 viste at cirka ti prosent av de spurte mente at det var omfattende korrupsjon i politiet. Bare internasjonale organisasjoner og helsevesenet hadde lavere score. Scoren for politiet har variert fra nesten 25 prosent til 10 prosent i perioden 2015–2020 (UNDP 2020, s. 15–16).

4.3 Tillit

Landinfo bemerker at tilliten til politiet i Kosovo har ligget høyt over tid, men samtidig vært lav blant kosovoserbere. Det har også vært regionale forskjeller i oppfatningen av politiet.

¹⁹ En samlet rapport om situasjonen for arresterte og fengslede («in places of detention») i 2018 er utarbeidet av Kosovo Rehabilitation Centre for Torture Victims (Muriqi & Haliti 2019).

Kosovar Centre for Security Studies (KCSS) publiserte i 2018 en studie om borgernes oppfatning av politiet. Studien ble gjennomført i perioden 2015 til 2017,²⁰ og viste en økende tillit til Kosovos politi. I 2015 oppga 56 prosent av de spurte at de hadde tillit til politiet, mens tilsvarende tall for 2017 var 62 prosent (PointPulse u.å.). Tall for 2020 viste også at cirka 62 prosent av de spurte hadde tillit til politiet (Balaj 2020, s. 7).

Mange kosovoserbere har derimot svært lav tillit til politiet. I de nordligste kommunene i Kosovo, som i hovedsak er befolket av kosovoserbere, var tilliten i 2017 på bare 10 prosent (PointPulse u.å.). Tilliten til politiet blant kosovoserbere hadde økt i 2020, og var på 22 prosent (Balaj 2020, s. 10).²¹

Tallene fra KCSS for 2020 viste en noe større tillit til politiet på landsbygda på 67 prosent, mot 57 prosent i urbane strøk (Balaj 2020, s. 10).

En spørreundersøkelse fra 2019, blant 471 personer bosatt i seks ulike byer, viste store regionale forskjeller med hensyn til oppfatninger om politiet. Av de spurte i Mitrovicë/a opplyste cirka 92 prosent at de kjente til korrupsjon i politiet, mens tilsvarende tall for Pristina var 41 prosent. Viljen til å rapportere finansiell og narkotikarelatert kriminalitet varierte også mye (Macy & Shabani 2019, s. 9–11).

I en studie fra 2018, blant personer mellom 16 og 30 år, der tema blant annet var usikkerhet knyttet til arbeid, skole og etniske spenninger, samt de unges syn på politiet, viste funnene at respondentene generelt hadde en dårlig («poor») oppfatning av politiet (Coenders 2020, s. 66).²²

4.4 Intern og ekstern kontroll

Klage på politiet kan fremmes ved alle politistasjoner eller for politiets uavhengige organ Police Inspectorate of Kosovo (PIK). Alle klagene, også dem som blir levert til politiet, blir registrert, evaluert og kategorisert av PIK, som er direkte underlagt innenriksministeren (PIK 2021, s. 10; Law on PIK 2010, art. 5–6).

Loven om PIK hjemler at PIK både har en etterforsker- og en inspektørrolle overfor politiet. PIK skal forebygge, avdekke, dokumentere og etterforske lovbrudd begått av alle polititjenestemenn. I tillegg skal PIK etterforske brudd på disiplinære og etiske regler i politiet for høytstående tjenestemenn (Law on PIK

²⁰ Undersøkelsen er basert på svar fra 1125 hushold, hvorav 90 prosent albanske. Både kvantitative og kvalitative metoder ble anvendt (KCSS 2018, s. 32).

²¹ Tilliten til politiet blant andre etniske grupper i Kosovo lå i 2020 på samme nivå som for majoritetsbefolkningen av kosovoalbanerne (Balaj 2020, 10).

²² Studien ble skrevet som en del av The Community Based Policing and Post-Conflict Police Reform Project, med finansiering fra EU-kommisjonen for å kunne bidra med kunnskap til politiet om ungdommenes behov og deres syn på politiet (Coenders 2020, s. 78).

2010, art. 2). Brudd på disiplinære og etiske regler begått av øvrige ansatte i politiet, skal etterforskes av politiets interne klageorgan, Division of Professional Standards (DPS) (PIK 2021, s. 9, 14–15; Avdiu & Balaj 2020, s. 23).

PIK mottok i 2020 i alt 1659 klager, en økning på rundt 15 prosent fra 2019 og det høyeste antallet klager på ti år. PIK mener at dette skyldes flere forhold som økt tillit til organet, PIKs eget bevisstgjøringsarbeid og klager knyttet til politiets arbeid med ulike koronapåbud (PIK, 2021, s. 10).

29 prosent av klagene mottatt i 2020, ble levert fysisk til PIK, 25 prosent ble sendt inn per e-post, 17 prosent i ordinær post og 15 prosent ble fremmet via politiet. Rundt 82 prosent av alle klagene ble levert direkte til PIK, men organet mottok også klager via andre institusjoner, som politiet eller NGO-er (2021, s. 10–11).²³

En tredel av klagene ble overført til etterforskning for straffbare forhold, mens rundt to tredeler ble overlatt til politiets interne klageorgan for disiplinær oppfølging. Klagene knyttet til straffbare forhold gjaldt i hovedsak misbruk av offentlig stilling/myndighet, mishandling, kroppsskade, manipulering av bevis og trusler (PIK 2021, s. 13–14).

PIK etterforsket i alt 208 politiansatte i 2020. 82 saker ble oversendt til påtalemyndigheten for brudd på straffebestemmelser. Det ble anbefalt suspensjon av 83 politiansatte og overføring av én politiansatt (PIK 2021, s. 14 og 18).

Directorate of Professional Standards (DPS) i politiet mottok 846 klager i 2019. I tillegg var 727 saker overført fra 2018. I alt ble 855 ferdigbehandlet i 2019, hvorav 572 ble avvist som ubegrunnede. The Internal Disciplinary Committee (DIC) som behandler alle disiplinærklagesakene, med unntak av sakene som behandles i PIK, behandlet i 2019 i alt 1197 saker:

- 26 saker resulterte i oppsigelse
- 175 saker med redusert lønn,
- 71 med skriftlige anmerkninger
- 17 med muntlige anmerkninger²⁴

I klageinstansen, Appeal Commission, ble 318 saker avvist, 32 klager ble tatt til følge, 39 klager ble delvis tatt til følge, mens 23 saker ble returnert til fornyet gjennomgang (KP 2020, s. 6).

PIK suspenderte, satte i varetekt og reiste tiltale mot en ansatt i politiet i Pristina for slag mot hode og etterfølgende blødning hos en arrestert i 2020. Ytterligere to

²³ PIK (2021, s. 11–13) har utarbeidet en detaljert oversikt over hvordan klagene ble mottatt, og klagernes fordeling på kjønn, etnisitet, tidsrom og regionale politidirektorat.

²⁴ I tillegg ble 30 saker frafalt, 24 saker endte med nedlagt etterforskning, mens 852 saker ble avvist som ubegrunnede (KP 2020, s. 6).

polititjenestemenn ble suspendert samme år grunnet blant annet slag og spark mot en 16-åring (U.S. Department of State 2021. s. 5).

Tall for 2019 viste at 25 polititjenestemenn ble domfelt for misbruk av stilling og for bestikkelser; hver ble ilagt 60 dagers fengsel (U.S. Department of State 2020, s. 7).

Det er på generelt grunnlag blitt stilt spørsmål ved om den gradvise nedgangen i antallet korrupsjonssaker, viser en fremgang i kampen mot korrupsjon (Bami 2021). Arton Demhasaj, lederen for Cohu som har overvåket flere rettssaker knyttet til korrupsjon og organisert kriminalitet (som gjengitt hos Bami 2021), har vist til at færre saker blir overført til påfølgende år, men i sakene blir det enten gitt betingede dommer, bøter eller i svært få tilfeller – fire–fem prosent – ubetinget fengsel. Dette gjelder særlig i korrupsjonssaker på høyt nivå. I mange tilfeller blir også saken henlagt.

Som tidligere nevnt, mottar også ombudsmannen klager på politiet.

4.5 Vurdering av integritet

Når det gjelder forebygging av tortur og mishandling, mener EU-kommisjonen at situasjonen er tilfredsstillende og at myndighetene er engasjert på feltet, selv om det har vært noen klager til ombudsmannen (EC 2020, s. 30).

EU-kommisjonen har trukket frem at politiet og påtalemyndigheter ikke aktivt bruker alle myndighetene de har til målrettet å følge opp kriminelle nettverk og deres økonomiske støttebase i saker som bare omfatter en eller noen få personer (EC 2020, s. 42).

Som vi har vist til tidligere, mener EU-kommisjonen at politiets kapasitet til å bekjempe organisert kriminalitet er tilstrekkelig, men at politistyrken fortsatt er sårbar for korrupsjon og politisk press, noe som hindrer vellykket etterforskning av organisert kriminalitet. En måte å øke integriteten til de ansatte i politiet er å utvide personkretsen som må fremlegge egenerklæringer om økonomiske interesser, slik at ikke bare ansatte i ledende stillinger, men også ansatte i lavere og mer utsatte posisjoner, blir omfattet (EC 2020, s. 42).²⁵

U.S. Department of State (2021, s. 5) viser til at myndighetene noen ganger etterforsker maktmisbruk og korrupsjon, selv om mekanismene for å gjøre dette ikke alltid er effektive og blir utsatt for politisk innblanding. Men det trekkes frem at straffrihet er et problem.

²⁵ En studie av politiets arbeid mot korrupsjon i perioden 2014 til 2017 finnes hos Shishani (2019).

Forskerne Plator Avdiu og Shpat Balaj (2020, s. 25–26), som har studert politiet for Kosovo Centre for Security Studies (KCSS), har vist til at det høye antallet restanser fører til tvil om effektiviteten til politiets interne klageorgan (DPS). De viser til PIKs analyse som har trukket frem at dette har sammenheng med manglende personalressurser, herunder liten interesse i politiet for dette arbeidet grunnet oppgavens sensitive karakter og mangel på ansatte på seniornivå som kan fylle posisjonene på en tilfredsstillende måte. Det store antallet klager som blir avvist som ubegrunnede, kan være et resultat av usikkerhet omkring prosedyrene for rapportering og behandling av klagene. Uregelmessighetene skyldes uaktsomhet og inkompetanse snarere enn bevisste alvorlige brudd.

5 Rettsvesenet og kapasitet

Rettsvesenet består av en uavhengig påtalemyndighet og et uavhengig domstol-system. Kosovo har også en egen forfatningsdomstol (Constitutional Court) (Constitution of the Republic of Kosovo 2008, art. 4, 102, 109).

5.1 Påtalemyndigheten

Påtalemyndighetens ansvar er å rettsforfølge personer siktet for å ha begått straffbare handlinger (Law on State Prosecutor 2010, art. 2).

5.1.1 Organisering, samarbeid, planer og ressurser

Påtalemyndigheten er organisert i henhold til gjeldende lovverk, den speiler domstoloppbyggingen og består av følgende institusjoner:

- Office of the Chief State Prosecutor – Riksadvokatembetet
- Appellate Prosecutor – Påtalemyndigheten i andreinstans
- Special Prosecution office – Spesialpåtalemyndigheten
- Basis Prosecutor Offices – Påtalemyndigheten i førsteinstans (State prosecutor 2020, s. 7).

Riksadvokatembetet har den overordnede ledelsen av påtalemyndigheten. Riksadvokaten har ansvar for intern regulering av påtalemyndigheten blant annet gjennom utstedelse av interne instruksjer, direktiv og vedtak (State Prosecutor 2020, s. 28). Påtalemyndigheten som behandler ankesakene fremmet for domstolene, har kompetanse til å behandle slike saker for hele Kosovo (Law on State Prosecutor 2010, art. 16). Spesialpåtalemyndigheten har også jurisdiksjon over hele landet med en særlig kompetanse regulert i en egen lov knyttet til krigsforbrytelser, terrorisme, organisert kriminalitet, samt korrupsjon og finansiell kriminalitet (Law on the Special Prosecution Office 2008, art. 5–8). Påtale-

myndigheten i førsteinstans er lokalisert i de syv regionene (State prosecutor 2020, s. 8).²⁶

Påtalemyndigheten har et eget bistandskontor – The Prosecution Victim Assistance Office – som skal lette tilgangen til rettsprosesser med spesielt fokus på ofre for vold i hjemmet, menneskehandel, barnemishandling og voldtekt (U.S. Department of State 2021, s. 25).²⁷

Et eget elektronisk saksbehandlingssystem som er under implementering, gjør det mulig for både påtalemyndigheten og domstolene å behandle alle saker elektronisk. Nøyaktig og systematisk bruk av systemet vil gjøre det mulig å skaffe automatisk og pålitelige statistiske data om hvordan domstolene og påtalemyndigheten fungerer (EC 2020, s. 21).²⁸

Det foreligger strategiske planer og målsetninger for påtalemyndigheten fastsatt av Kosovo Prosecutorial Council (KPC) (EC 2020, s. 18).²⁹

Justice Academy vedlikeholder en database med lovgivning, kommentarer og andre juridiske dokumenter som er tilgjengelig for både anklagere og dommere (EC 2020, s. 21).

Budsjettet for justissektoren (inkludert påtalemyndigheten, domstolene, Justice Academy og kriminalomsorgen) var på nesten 60 millioner euro i både 2019 og 2020. Beløpene utgjorde omtrent 2,5 prosent av det totale statsbudsjettet (EC 2020, s. 21).

5.1.2 Ansettelser/utnevnelser, bemanning og kompetanse

KPC skal blant annet påse at påtalemyndigheten er uavhengig, profesjonell og upartisk, og har ansvar for rekruttering, overføring, forfremmelse og avskjed av ansatte hos påtalemyndigheten.

Riksadvokaten utnevnes av presidenten etter forslag fra KPC, en uavhengig institusjon som skal sikre lik tilgang til loven for alle personer i Kosovo. Institusjonens virke er regulert i en egen lov (Law on Kosovo Prosecutorial Council 2019, art. 7).

²⁶ Pristina, Gjilan/Gnjilane, Prizren, Gjakovë/Djakovica, Pejë/Peć, Ferizaj/Uroševac og Mitrovicë/a.

²⁷ Kosovo har en egen lov om fri rettshjelp. Domstolenes rolle med hensyn til innvilgelse av fri rettshjelp er nærmere presentert hos Europarådet (European Council 2018, s. 39–40).

²⁸ Det arbeides med å koble politiets informasjonssystem opp mot dette felles systemet (EC 2020, s. 21). I påtalemyndighetens rapport for ni måneder av 2020 (State Prosecutor 2020, s. 9. flg.) er det detaljerte oversikter over sakene etaten har håndtert, og det trekkes frem at påtalemyndigheten prioriterte korrupsjonssakene.

²⁹ KPC (u.å.) har egen nettside, og noe mer om KPC finnes i punkt 5.1.2.

Law on State Prosecutor (2010, art. 3–10) setter minimumsstandardene for kvalifikasjonene til anklagerne.

I 2020 hadde påtalemyndigheten i alt 191 anklagere, hvorav 59 prosent var menn og nesten 92 prosent etniske albanere (State Prosecutor 2020, s. 8). Per januar 2019 hadde Kosovo ti anklagere per 100 000 innbyggere, mens det europeiske gjennomsnittet var elleve anklagere per 100 000 innbyggere (EC 2020, s. 21).

Foruten ansvaret for den juridiske databasen for anklagere og dommere, har Justice Academy ansvar for opplæring av anklagere og dommere (EC 2020, s. 20–21).

Ombudsmannen har, i samarbeid med UNDP og med støtte fra den norske ambassaden, utarbeidet en guide for blant andre anklagere og dommere til bruk av databasen hos Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) (Ombudperson Institution 2021, s. 14).

5.2 Domstolene

Domstolenes organisering, funksjon og jurisdiksjon er regulert i Law on Courts (2018).

5.2.1 Organisering, samarbeid, planer og ressurser

Domstolstrukturen har følgende oppbygging:

- Basic Courts – førsteinstansdomstoler
- Courts of Appeals – ankedomstoler
- Supreme Court – Høyesterett (Law on Courts 2018, art. 8).

Førsteinstansdomstolene er regionalt organisert, lokalisert i de syv regionene og har territorielle underavdelinger (Law on Courts 2018, art. 9 og 10). Sammensettingen av Høyesterett skal gjenspeile Kosovos etniske sammensetning; minst 15 prosent av dommerne, og ikke mindre enn tre dommere, skal ha minoritetsbakgrunn (Law on Courts, art. 21).

Forfatningsdomstolen er den endelige autoriteten for tolking av grunnloven og forståelsen av annet lovverk i henhold til denne (Constitution of the Republic of Kosovo 2008, art. 22).³⁰

³⁰ Mer om Kosovos forfatningsdomstol og vanskeligheter med å utferdige fortolkninger finnes hos Molbæk-Steensig (2020, s. 289–290).

Etableringen av spesialiserte avdelinger i Basic Court og Court of Appeals i Pristina, med spesialiserte anklagere og dommere, skal sikre både sentraliserte og spesialiserte reaksjoner overfor alvorlig kriminalitet (EC 2020, s. 40).

Dommerne har, som anklagerne, tilgang til et elektronisk saksbehandlingssystem, og publisering av domstolenes beslutninger skal skje elektronisk innen 60 dager (EC 2020, s. 21).

Det foreligger strategiske planer og målsetninger for domstolene fastsatt av Kosovo Judicial Council (KJC) (EC 2020, s. 18).³¹

Som tidligere nevnt, utgjorde budsjettet for justissektoren (inkludert påtalemyndigheten, domstolene, Justice Academy og kriminalomsorgen) omtrent 2,5 prosent av det totale statsbudsjettet i 2020 (EC 2020, s. 21). Budsjettet for KPC viste en oppgang fra 2017 til 2018 fra cirka 9,5 millioner euro til rundt 11 millioner euro (GLPS 2020a, s. 26). Tilsvarende tall for budsjettet til KJC var om lag 21,8 millioner euro i 2017 og cirka 23,5 millioner euro i 2018.³²

5.2.2 Ansettelser/utnevnelser, bemanning og kompetanse

KJC er en uavhengig institusjon med administrativt ansvar for domstolene. KJC er ansvarlig for å velge ut og foreslå utnevne av dommere. KJC sitt virke er regulert i en egen lov (Law on Judicial Council 2018).

Law on Courts (2018, art. 30–32) setter minimumsstandarder for kvalifikasjonene en dommer må inneha i embetene i de ulike domstolene.

I januar 2019 hadde Kosovo 416 dommere. Dette utgjorde 23 dommere per 100 000 innbyggere, mens europeisk gjennomsnitt var 21. 137 av dommerne var kvinner (EC 2020, s. 21).

Som tidligere nevnt, har Justice Academy ansvar for opplæring av anklagere og dommere (EC 2020, s. 20).

5.3 Vurdering av kapasitet

EU-kommisjonen (EC 2020, s. 5) mener at Kosovos rettssystem befinner seg i en tidlig forbedringsfase med delvis implementering av nødvendig lovgivning. Landet må fortsatt styrke kapasiteten hos anklagere, dommere og støttepersonell, samt forbedre rettsadministrasjonen blant annet ved å rulle fullt ut det nasjonale

³¹ Noe mer om KJC i punktene 5.2.2, 6.1 og 6.3.

³² Europarådet anbefalte i 2018 at budsjettdataene for påtalemyndigheten og domstolene også inkluderer eksterne midler (European Council 2018, s. 35).

sentraliserte strafferegistersystemet og informasjonssystemet for saksstyring i hele Kosovo (EC 2020, s. 18).

Den pågående gjennomgangen av rettssektoren har ifølge kommisjonen gitt et godt grunnlag for å reformere og modernisere ulike sider ved rettsvesenet. Kommisjonen mener videre at rettsadministrasjonen fortsatt er treg og ineffektiv, og at rettsinstitusjonene trenger vedvarende innsats for å bygge opp sin kapasitet (EC 2020, s. 5).

De strategiske planene for påtalemyndigheten og domstolene, som legges av KPC og KJC, fastsetter ifølge EU-kommisjonen (EC 2020, s. 18) bare overordnede målsetninger og burde vært ledsaget av årlige handlingsplaner for å sikre at målene virkelig oppfylles. Kosovo har ingen overordnet strategi for rettsvesenet.

Det amerikanske utenriksdepartementet trakk i sin seneste menneskerettighetsrapport frem at effektiviteten har bedret seg markant: Restanser, som en gang utgjorde et betydelig problem, er siden 2016 blitt redusert med 85 prosent. Covid-19 førte imidlertid til forsinkelser i juridiske prosesser i 2020 (U.S. Department of State 2021, s. 6, 10). Ombudsmannen er mer kritisk og mener at landets koronarestriksjoner har hatt flere negative følger for rettsvesenets arbeid og medført ytterligere forverring med hensyn til å fastsette datoer for rettsforhandlinger innen lovlige tidsfrister og et økende antall uløste saker. Dette vil påvirke innbyggernes misnøye med manglene ivaretagelse av rettighetene deres (Ombudperson Institution 2021, s. 26).

Det skal jevnlig gjennomføres ytelsesvurderinger av anklagere og dommere. Resultatet for 2019 viste svært gode resultater, i sterk kontrast til den offentlige oppfatningen av anklagere og dommere. Ifølge EU-kommisjonen (EC 2020, s. 20) foretas det dog ingen realistisk, effektiv og systematisk gjennomgang basert på klare kriterier av ytelsene til anklagerne og dommerne. EULEX (2020, s. 32) mener at det er behov for mer effektiv opplæring av dommerne, og at et forum for profesjonell diskusjon mellom dommerne i de ulike instansene vil kunne bidra.

EU-kommisjonen EC 2020, s. 20–21) er bekymret for profesjonaliteten og kompetansen særlig hos anklagerne, da noen av dem har fått utilstrekkelig opplæring. Kommisjonen mener at ytterligere opplæring, med søkelys på verdier og profesjonelle ferdigheter, er nødvendig. Dette gjelder særlig innen spesialiserte områder som økonomisk kriminalitet, herunder arbeidet med hvitvasking, inndragning av ulovlig ervervede midler, samt for offentlige anskaffelser, vold og seksuell trakassering. Det er også behov for mer kunnskap om rettspraksisen i Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD).

Mangler i straffelovgivning hemmer i alvorlig grad effektiviteten i rettsvesenet, ifølge EU-kommisjonen (EC 2020, s. 22). Dommernes kapasitet til effektivt å

administrere rettsforhandlingene må forbedres betydelig for å unngå urimelig lange prosedyrer som igjen kan medføre beslutninger av lav kvalitet. Domstolenes arbeid må organiseres bedre for å unngå for eksempel fravær av aktor eller dommer, som igjen utsetter saken og kan innebære for lange varetektsfengslinger (ombudsmannen har også påpekt dette). Antallet juridiske ansatte som bistår anklagerne og dommerne, er også utilstrekkelig, ifølge EU-kommisjonen.

Antallet ansatte hos Special Prosecution Office er, ifølge EU-kommisjonen (EC 2020, s. 42), fortsatt ikke tilstrekkelig i kampen mot organisert kriminalitet og korrupsjon. Kvaliteten på etterforskningen og tiltalene er fortsatt ofte utilstrekkelig. Til tross for noe fremgang, lider den spesielle påtalemyndigheten av mangel på spesialisert personell (EC 2020, s. 26). Det er fortsatt behov for tettere daglig samarbeid, samt en mer strategisk tilnærming for bedre planlegging av etterforskning og ressursfordeling mellom politiet og den spesielle påtalemyndigheten (EC 2020, s. 42).

Kosovo er på et tidlig stadium i kampen mot organisert kriminalitet. Det har vært fremgang i å etterforske og straffeforfølge saker på høyt nivå, rekruttere ekstra ansatte til den spesielle påtalemyndigheten samt trening og opplæring knyttet til «frysing av eiendeler». Den samtlende fremgangen har imidlertid vært begrenset. Det er fortsatt få økonomiske etterforskninger, endelige inndragninger av eiendeler og endelige domfellelser (EC 2020, s. 5).

Dårlig eller forsinket oversettelse i rettsforhandlinger, et etterslep av saker i nord, manglende fullbyrdelse av rettsavgjørelser, begrenset antall minoritetsansatte og uoverensstemmelser mellom albanskspråklige og serbiskspråklige lovtekster hindrer fortsatt at rettferdighet skjer fyllest for kosovoserbere og andre minoritetsgrupper (U.S. Department of State 2021, s. 31–32).

Det er behov for bedre samarbeid med andre kompetente myndigheter som Auditor General, Anti-Corruption Agency og skattemyndighetene (EC 2020, s. 10). Kosovo mangler en ordentlig mekanisme for interinstitusjonell koordinering (EC 2020, s. 18).

6 Rettsvesenet og integritet

6.1 Uavhengighet

KPC og KJC har ansvar for å sikre rettsvesenets uavhengighet og upartiskhet, samt forvalte rettssystemet og ansettelsene av anklagere og dommere. Rådenes sammensetning og utnevninger er stort sett i samsvar med europeiske standarder (EC 2020, s. 19).

Law on Prosecutorial Council (2019) regulerer rekruttering, nominasjon og utnevning av anklagere. KPC skal blant annet fremlegge skriftlige forslag til utnevning av riksadvokat basert på lovregulerte kriterier. Kosovos president utnevner riksadvokaten (Chief State Prosecutor), mens KPC utnevner lederne for de øvrige påtalekontorene (Law on Prosecutorial Council 2019 art. 7).

Law on Judicial Council (2018) regulerer rekruttering, nominasjon og utnevning av dommere. KJC skal blant annet fremlegge skriftlige forslag til utnevninger basert på lovregulerte kriterier for Kosovos president (Law on Judicial Council 2018, art. 6). Utnevning av høyesterettsjustitiarius (President of the Supreme Court) skjer i medhold av grunnloven for en periode av syv år (Constitution of the Republic of Kosovo 2008 art. 103.4).³³ Sammensetningen av dommerstanden skal reflektere det etniske mangfoldet i Kosovo (Constitution of the Republic of Kosovo 2008 art.104.2).³⁴

Dommere og anklagere kan ikke overføres uten samtykke, og forordningen om intern organisering av domstoler skal sørge for tilfeldig fordeling av saker gjennom informasjonssystemet for saksstyring. I praksis tildeles imidlertid ikke saker tilfeldig til verken anklagere eller dommere. En tilfeldig fordeling av alle saker gjennom informasjonssystemet for saksbehandling er foreløpig ikke mulig, siden systemet ennå ikke er innført. Høyprofilerte og følsomme saker behandles ikke alltid i tide (EC 2020, s. 19).

Dommere og anklagere er med hjemmel i lov forpliktet til å oppgi eiendeler og mottatte gaver samt rapportere enhver mulig interessekonflikt til Antikorrupsjonsbyrået. I 2019 gjorde alle dette innen fristen (EC 2020, s. 20).

Det har vært diskutert om ansettelsene av anklagere og dommere burde gjennomgå i en ny uavhengig evalueringsprosess («vetting process») (GLPS 2020b). Kosovos justisminister annonserte høsten 2020 at en slik juridisk reform vil bli gjennomført. Albanias justisminister ga samtidig uttrykk for at landet ville kunne bistå Kosovo i dette arbeidet (Euronews Albania 2020). Anbefalinger om et slikt vetting-system ble blant annet fremlagt i en rapport fra Belgrade Centre for Security Policy (BCSP) og Kosovo Centre for Security Studies (KCSS) i januar 2021 (Ilazi, Avdimetaj & Vrajolli 2021, s. 5).³⁵

KPS og KJC har ansvar for tiltak for å ivareta sikkerheten til dommere og anklagere. Det kom ingen nye forespørsler i 2019; en aktor fikk dog beskyttelse i

³³ Andre dommere utnevnes for en tre års periode, men med mulighet for ytterligere en periode (Law on Judicial Council 2018, art. 22, 24).

³⁴ Det er også andre bestemmelser som skal sikre etnisk mangfold blant dommerne.

³⁵ Om den nye regjeringen i Kosovo vil følge opp på denne lovnaden, er så langt Landinfo har kjennskap til uklart per juni 2021.

begynnelsen av 2020. To andre personer fra påtalemyndigheten er fremdeles under tidligere innvilget beskyttelse (EC 2020, s. 20)

Ombudsmannen har merket seg en stigende trend i antallet publiserte dommer slik domstolsloven krever, og påpeker at publisering gjør rettssystemet mer åpent og ansvarlig (Ombudperson Institution 2021, s. 29).

6.2 Korruptsjon og tillit

EU-kommisjonen påpekte i sin rapport fra oktober 2020 at Kosovo har gjort enkelte fremskritt i korrupsjonsbekjempelsen, at det er behov for sterk politisk vilje for effektivt å takle korrupsjon samt en robust strafferettslig reaksjon på korrupsjon på høyt nivå (EC 2020, s. 5).

I UNDPs spørreundersøkelse fra april 2020 oppga rundt 20 prosent at de anså at storskala korrupsjon var til stede i offentlige og internasjonale institusjoner i Kosovo, en vesentlig nedgang fra 2019.³⁶ 25 prosent av respondentene mente at storskala korrupsjon forekom i domstolene, mens bare ti prosent mente det samme om politiet (UNDP 2020, s. 15–16).

Domstolene har over tid skåret høyt på borgernes oppfatninger av forekomsten av storskala korrupsjon, og langt høyere enn for politiet. Domstolene har imidlertid skåret dårligere tidligere enn i april 2020. Tallet fra november 2019 var på 42 prosent (UNDP 2020, s. 16).

I UNDPs spørreundersøkelse fra 2021 oppgav cirka 25 og 22 prosent av de spurte at de var fornøyde med henholdsvis domstolene og påtalemyndigheten. UNDP gjennomfører regelmessig slike undersøkelser, og tallene fra 2015 til 2021 varierte for domstolene fra 38 prosent til 14 prosent, mens tilsvarende tall for påtalemyndighetene var fra 35 prosent til 13 prosent. Utviklingen viste en topp for begge institusjonene rundt 2017–2018 (UNDP 2021, s. 6). Tallene for andre sentrale institusjoner var høyere, til dels meget høyere: 61, 65 og 33 prosent var tilfredse med regjeringen, statsministeren og nasjonalforsamlingen. Til gjengjeld var kun 19 prosent tilfredse med presidenten (UNDP 2020, s. 6).

I 2019 publiserte NGO-en Group for Legal and Political Studies (GLPS) en undersøkelse som viste at om lag to tredeler av de spurte mente at det var mindre sannsynlig at personer med politisk innflytelse, ville bli straffet for brudd på loven enn andre. Nesten halvparten mente at politi- og rettsvesenet mottar eller krever bestikkelser. Tallene er dårligst for domstolene, deretter påtalemyndigheten og så politiet (GLPS 2020a, s. 10–11).

³⁶ Nedgangen var på 14 prosentpoeng fra november 2019 og 9 prosentpoeng fra mai 2019 (UNDP 2020, s. 15).

Southeast European Leadership for Development and Integrity (SELDI) publiserte i 2020 en rapport som sammenligner korrupsjon i rettsvesenet i land på Vest-Balkan. I Kosovo oppga 55 prosent av de spurte at de anså dommere som korrupte, mens tilsvarende tall for anklagerne var 52 prosent. Kosovo lå omtrent på samme nivå som Serbia og Montenegro, men under fra Albania, Bosnia-Hercegovina og Nord-Makedonia (SELDI 2020, s. 5).

6.3 Kontroll og klageadgang

KPC har ikke bare ansvar for rekruttering, overføring, forfremmelse, men også for avskjedigelse av ansatte hos påtalemyndigheten (Law on Prosecutorial Council 2019, art 1,7). KJC har tilsvarende ansvar for dommerne (Law on Judicial Council 2018, art. 6).

Da Law on Disciplinary Liability of Judges and Prosecutors trådte i kraft 11. januar 2019 (KJC u.å.),³⁷ overtok KPC og KJC ansvaret fra det tidligere uavhengige rådet, The Office of the Disciplinary Council (ODC), for disiplinær-sakene mot anklagere og dommere. Privatpersoner har anledning til å fremme klage (Sot 2020 s. 4).

KPC og KJC kan ilegge følgende disiplinære reaksjoner:

- ikke-offentlig skriftlig irettesettelse
- offentlig irettesettelse
- midlertidig lønnsreduksjon på opptil 50 prosent for en periode på opptil ett år
- midlertidig eller permanent degradering til lavere domstol eller påtalekontor
- forslag om oppsigelse (Sot 2020, s. 8).

Fra juni 2019 til april 2020 etterforsket KPC 13 anklagere. I samme periode ble fire anklagere ilagt ikke-offentlige skriftlige irettesettelser, to fikk redusert lønn, en ble overført til annet arbeid, mens KPC fant at det i fire saker ikke forelå disiplinærbrudd (Sot 2020, s. 9).

I samme tidsperiode mottok KJC 135 klager, mens 16 saker ble etterforsket (Sot 2020, s. 11). To dommere ble ilagt ikke-offentlige skriftlige irettesettelser, fem fikk redusert lønn, mens i en sak fant KJC at det ikke forelå disiplinærbrudd (Sot 2020, s. 10).

KJC mottok 96 klager mot dommere for hele 2020. 90 klager ble avvist i 2020, mens 25 saker ble vurdert. Ti saker ble etterforsket, og i ni saker ble det fattet beslutninger, hvorav det i fire saker ble utstedt ikke-offentlige skriftlige

³⁷ Sot (2020, s. 4–7) gjør nærmere rede for loven og hvordan klagen skal fremmes, noe som varierer avhengig av stillingsnivået til den aktuelle anklager eller dommer. Rapporten analyserer også sakene i perioden juni 2019 til april 2020.

irettesettelser, og i to saker ilagt midlertidig lønnsreduksjon i opptil ett år for opptil 50 prosent av lønnen. I tre saker ble det ilagt degradering («exoneration from liability»). I første kvartal 2021 mottok KJC 27 klager, og det ble fattet fire endelige beslutninger om fritakelse for ansvar (KJC u.å.).

Det er også mulig å fremlegge klage på anklagere og dommere til Ombudsmannen, som i 2020 mottok 63 klager på påtalemyndigheten og 373 klager på domstolene. Bare antallet klager mot departementene var høyere enn mot domstolene (Ombudperson Institution 2021, s. 155). Klagene omhandlet i hovedsak forsinkede rettsprosesser knyttet til underholdsbidrag og samvær med barn. Forsinkelser i familievoldssaker blir også trukket frem (Ombudperson Institution 2021, s. 57–58, 80). Klager på domstolene utgjorde 25 prosent av det samlede antall klager Ombudsmannen mottok i 2020, og mange av klagene knytter seg også til sivile saker, som eiendomstvister og arbeidsrettssaker (Ombudperson Institution 2021, s. 27).

I medhold av Law on Disciplinary Liability of Judges and Prosecutors har ombudsmannen tilleggskompetanse til å be KPC eller KJC om å innlede disiplinærsak og til å anke enkeltsaker til Høyesterett (Ombudperson Institution 2021, s. 29–30).³⁸

Veldig få borgere mener, ifølge en undersøkelse fra 2019, at dommere og anklagere vil møte disiplinære beslutninger eller oppsigelser om de bryter loven (GLPS 2020a, s. 17).

6.4 Vurdering av integritet

Grunnloven skal sikre et uavhengig rettsvesen, men ifølge U.S. Department of State (2020, s. 10) sikrer ikke alltid rettsvesenet en behørig prosess, men blir utsatt for politisk innblanding. Omstridte avtaler forekommer, og det er uklare mandater. EU-kommisjonen mener også at rettsvesenet fremdeles er sårbart for unødig politisk innflytelse (EC 2020, s. 5). Det pekes på at det er politisk innblanding i operative aktiviteter i domstolene og hos påtalemyndigheten.

EU-kommisjonen (EC 2020, s. 5) har beskrevet at rettsvesenet er i en tidlig forberedelsesfase («early stage of preparation»). Kampen mot korrupsjon blir beskrevet som at Kosovo fortsatt er på et tidlig stadium eller har «some level of preparation». Det er gjort begrensede fremskritt på området, inkludert rettsforfølgelse av saker på høyt nivå, inndragning av eiendeler samt opprettelse av spesialavdelinger som behandler saker om korrupsjon på høyt nivå og organisert kriminalitet ved domstolene. Tilpassingen til den reviderte straffeloven er på vent.

³⁸ Disse kompetansene gis ikke ombudsmannen i Law on the Ombudsperson, og det synes derfor å foreligge en lovkonflikt, og kompetanser som ombudsmannen ikke vil benytte før KPC eller KJC eventuelt ikke følger opp ombudsmannens uttalelser i aktuelle saker (Sot 2020, s. 10, 21).

Den samtlende fremgangen i kampen mot organisert kriminalitet har, som tidligere nevnt, vært begrenset. Også på dette feltet er det ifølge EU-kommisjonen påkrevd med tiltak for å sikre at det ikke forekommer politisk innblanding i operative aktiviteter i domstolene og hos påtalemyndigheten (EC 2020, s. 5).³⁹

NGO-en ÇOHU har overvåket fem høyprofilerte rettssaker knyttet til organisert kriminalitet. I rapporten publisert i mai 2020, vises det til store problemer i håndteringen av disse rettssakene, særlig knyttet til utsettelse og fravær av de tiltalte, advokater eller andre parter så høringer ikke lar seg gjennomføre, samt utskifting av anklagere (Kalaja 2020, s. 2).

ÇOHU har også gjennomført en større studie av saker knyttet til korrupsjon og organisert kriminalitet med overvåkning av til sammen cirka 370 saker fra oktober 2018 til september 2019 og fra september 2019 til august 2020. I den siste perioden fant det sted langt færre rettshøringer grunnet Covid-19-pandemien (Koliqi & Nimoni 2020, s. 8). ÇOHU bemerker at selv om saker om korrupsjon og organisert kriminalitet skal prioriteres, viser studier av både KPC og KJC at slike saker fortsetter å bli overført fra år til år (Koliqi & Nimoni 2020, s. 9). I juni 2020 godkjente KJC en Crisis Management Actions Plan, og domstolene har hatt søkelys på å få håndtert saker som må behandles raskt, som for eksempel fengslinger (Koliqi & Nimoni 2020, s. 9).

Ombudsmannens har, på bakgrunn av alle klagenes institusjonen mottar på domstolene, trukket frem at borgerne synes å ha et inntrykk av manglende objektivitet hos dommerne (Ombudperson Institution 2021, s. 28).

EULEX (2020, s. 32) har påpekt at dommerne må styrke ivaretagelsen av regelverket for kryssforhør.

Dommere og anklagere kan ikke overføres mellom domstoler eller påtalekontorer uten samtykke, og forordningen om intern organisering av domstolene sørger for tilfeldig fordeling av saker gjennom informasjonssystemet for saksstyring. I praksis tildeles imidlertid ikke saker tilfeldig, ifølge EU-kommisjonen, verken til anklagere eller dommere (EC 2020, s. 19).

Ved å rulle ut det sentrale saksstyringssystemet i hele Kosovo, vil tilfeldig saksfordeling sikres (EC 2020, s. 18). EULEX (2020, s. 32) har også trukket frem betydningen av saksfordelingen og foreslått at KJC bør se på praksis og implikasjonene.

KJC har fått forbedrede nettsider med informasjon om hvordan borgerne kan fylle ut klager mot dommere eller andre ansatte i domstolene, men det amerikanske

³⁹ Belgrade Centre for Security Policy (BCSP) og Kosovo Centre for Security Studies (KCSS) publiserte i januar 2021 en rapport med oversikt over Kosovos utfordringer knyttet til korrupsjon og organisert kriminalitet (Ilazi, Avdimetaj & Vrajolli 2021).

utenriksdepartementet mente at de få sakene som KJC hadde fattet klagevedtak i, må anses som utilstrekkelig for å kunne ha noen avskrekkende effekt (U.S. Department of State 2021, s. 11).

Etiske retningslinjer er på plass for anklagere og dommere, men det er ifølge EU-kommisjonen (EC 2020, s. 20) behov for kontinuerlig innsats for å sikre effektiv implementering. Den nye etiske koden for anklagere og dommere trådte i kraft i mars 2019, og etter juli samme år er det blitt gjennomført disiplinærprosedyrer som er mer tydelige og solide med blant annet fastsatte frister og ansvar. To dommere som ble arrestert mistenkt for straffbare forhold, ble umiddelbart suspendert. En aktor er blitt avskjediget. De fleste andre undersøkelser resulterte imidlertid i avgjørelser om at det ikke var funnet brudd på reglene eller i disiplinære tiltak som skriftlige advarsler eller midlertidige lønnsreduksjoner.

Ombudsmannen mener at det er nødvendig for domstolene å ta avgjørelser fra Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) i betraktning i diskrimineringsaker (Ombudperson Institution 2021, s. 69).

Skriftlige kilder

- Avdiu, P. & Balaj, S. (2020, desember). *State of Play of Integrity Policies in the Kosovo Police*. Pristina: Kosovar Center for Security Studies. Tilgjengelig fra http://www.qkss.org/repository/docs/State_of_play_of_integrity_policies_in_the_Kosovo_Police_English_Version_13188.pdf [lastet ned 19. februar 2021]
- B92 (2013a, 19. april). Unofficial text of proposed Kosovo agreement. B92. Tilgjengelig fra http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2013&mm=04&dd=19&nav_id=85799 [lastet ned 5. februar 2021]
- B92 (2013b, 7. august). North Kosovo courts status neutral. B92. Tilgjengelig fra http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2013&mm=08&dd=07&nav_id=87216 [lastet ned 5. februar 2021]
- Balaj, S. (2020, november). *Kosovo Citizen's Trust towards Security and Justice Institutions*. Pristina: Kosovar Center for Security Studies. Tilgjengelig fra http://www.qkss.org/repository/docs/WBSB_KosovoReport_Eng_final_844795.pdf [lastet ned 11. mars 2021]
- Bami, X. (2021, 5. mars). Kosovo's Courts Struggle to Hold Corrupt Officials to Account. Pristina: *Balkan Insight*. Tilgjengelig fra <https://balkaninsight.com/2021/03/05/kosovos-courts-struggle-to-hold-corrupt-officials-to-account/> [lastet ned 5. mars 2021]
- Bjeloš, M., Elek, B. & Raifi, F. (2014). *Police Integration in North Kosovo: Progress and Remaining Challenges in Implementation of the Brussels Agreement*. Beograd/Pristina: Belgrade Centre for Security Policy & Kosovar Center for Security Studies. Tilgjengelig fra http://www.qkss.org/repository/docs/Police_Integration_in_North_Kosovo_851241.pdf [lastet ned 5. februar 2021]
- Coenders, F. (2020, 9. desember). Growing up in Post-Conflict Kosovo: Youth's Insecurities and Their Attitudes Towards Police. *Journal of Human Security* 2020, 16(2), 66-81. Tilgjengelig fra <https://pdfs.semanticscholar.org/97f6/542c2e533e09df5877553b5772e6c8ce3910.pdf?%20ga=2.212584148.1561162966.1621331824-1414310705.1621331824> [lastet ned 7. mai 2021]
- [Constitution] (2008, 15. juni). Constitution of the Republic of Kosovo. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/5b43009f4.html> [lastet ned 30. april 2021]
- EC (2018, 17. april). *Kosovo 2018 Report*. Brussel: European Commission. Tilgjengelig fra <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-kosovo-report.pdf> [lastet ned 15. februar 2021]
- EC (2020, 6. oktober). *Kosovo 2020 Report*. Brussel: European Commission. Tilgjengelig fra https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf [lastet ned 15. februar 2021]
- EULEX dvs. European Union Rule of Law Mission in Kosovo (2020, oktober). *Justice Monitoring Report*. Pristina: EULEX. Tilgjengelig fra https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/19102020_EU%20Rule%20of%20Law%20Mission%20Justice%20_EN.pdf [lastet ned 10. mai 2021]
- EULEX (u.å.). *What is EULEX?* Pristina: EULEX. Tilgjengelig fra <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,16> [lastet ned 2. februar 2021]

- Euronews Albania (2020, 10. september). Kosovo to copy the Albanians model, judges and prosecutors to undergo vetting process. *Euronews Albania*. Tilgjengelig fra <https://euronews.al/en/kosovo/2020/09/10/kosovo-to-copy-the-albanian-model-judges-and-prosecutors-to-undergo-vetting-process/> [lastet ned 7. mai 2021]
- European Council (2018, januar). *In dept assessment report of the judicial system in Kosovo*. Strasbourg: Council of Europe. Tilgjengelig fra <https://rm.coe.int/in-depth-assessment-report-of-the-judicial-system/16807828e6> [lastet ned 10. mai 2021]
- European Council (u.å.). *The CPT and Kosovo*. Strasbourg: Council of Europe. Tilgjengelig fra <https://www.coe.int/en/web/cpt/kosovo> [lastet ned 3. mars 2021]
- EU, dvs. European Union (2021, 3. juni). *Council Decision 2021/904*. Brussel: EU. Tilgjengelig fra <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021D0904&from=EN> [lastet ned 14. juni 2021]
- Forum for Civic Initiatives & The Institute for Advanced Studies (2012, mars). *The Budget of Kosovo Police. Needs for additional funds and better financial planning*. Pristina: Forum for Civic Initiatives. Tilgjengelig fra https://www.institutigap.org/documents/62437_The_budget_of_KP.pdf [lastet ned 19. februar 2021]
- GLPS, dvs. Group for Legal and Political Studies (2020a, januar). *Rule of Law Performance Index in Kosovo*. Pristina: GLPS. Tilgjengelig fra http://www.legalpoliticalstudies.org/wp-content/uploads/2020/01/RoLPIK_Edition-5-1.pdf [lastet ned 10. mai 2021]
- GLPS (2020b, 2. mars). *Vetting in Kosovo: How to implement such a process in order to ensure complete independence and integrity of the justice system*. Pristina: GLPS. Tilgjengelig fra <http://www.legalpoliticalstudies.org/vetting-in-kosovo-how-to-implement-such-a-process-in-order-to-ensure-complete-independence-and-integrity-of-the-justice-system/> [lastet ned 7. mai 2021]
- HRRP, dvs. Human Rights Review Panel (u.å.). European Union Human Rights Review Panel. *Human Rights Review Panel*. Tilgjengelig fra <https://www.hrrp.eu/> [lastet ned 10. mai 2021]
- Ilazi, R., Avdimetaj, T., & Vrajolli, M., (2021, januar). *Untangling Kosovo's Challenges in Dealing with corruption and Organised crime*. Beograd: Belgrade Centre for Security Policy & Kosovar Center for Security Studies. Tilgjengelig fra [Case-Study-Untangling-Kosovo-Challenges-ENG_493664.pdf](https://www.bccsp.org/sites/default/files/2021-01/Case-Study-Untangling-Kosovo-Challenges-ENG_493664.pdf) (qkss.org) [lastet ned 7. mai 2021]
- Kalaja, B. (2020, mai). *Problems in handling cases in courts*. Pristina: Cohu. Tilgjengelig fra http://preportr.cohu.org/repository/docs/05_-_Preportr_-_No_33_-_Probleme_ne_trajtimin_e_lendeve_ne_gjykata_-_ENG_-_02_682588.pdf [lastet ned 7. mai 2021]
- KCSS, dvs. Kosovar Center for Security Studies (2018) *Trendët e perceptimeve të qytatareëve për policinë e Kosovës kundrejt realitetit (2015-2018)*. Pristina: KCSS. Tilgjengelig fra http://www.qkss.org/repository/docs/policia-shq_177700.pdf [lastet ned 20. juni 2021]
- KFOR, dvs. Kosovo Force (u.å.a). *Contributing Nations*. Pristina: KFOR. Tilgjengelig fra <https://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/welcome-to-kfor/contributing-nations> [lastet ned 2. februar 2021]
- KFOR (u.å.b). *History*. Pristina: KFOR. Tilgjengelig fra <https://jfcnaples.nato.int/kfor/about-us/history> [lastet ned 2. februar 2021]
- KJC, dvs. Kosovo Judicial Council (u.å.). *Disciplinary Decisions and Statistics*. Tilgjengelig fra <https://www.gjyqesori-rks.org/decisions-of-the-disciplinary-commission/?r=M&tabId=0&lang=en> [lastet ned 23. april 2021]

- Koliqi R. & Nimoni, G. (2020). *Pandemic Justice*. Pristina: Cohu. Tilgjengelig fra http://www.cohu.org/repository/docs/14_-_Pandemi_ne_drejtessi_-_ENG_-_02_449668.pdf [lastet ned 7. mai 2021]
- Kosovo Declaration of Independence (2008, 17. februar). *Kosovo Declaration of Independence*. Tilgjengelig via <https://www.refworld.org/docid/47d685632.html> [lastet ned 2. februar 2021] KP, dvs. Kosovo Police (2017). *Strategy and Action Plan 2017-2021 Community Policing*. Pristina: KP. Tilgjengelig fra <https://www.kosovopolice.com/wp-content/uploads/2020/07/3.-Strategy-and-Action-Plan-2017-2021-Community-Policing-.pdf> [lastet ned 18. februar 2021]
- KP (2020). *Annual Report 2019*. Pristina: KP. Tilgjengelig fra <https://www.kosovopolice.com/wp-content/uploads/2020/02/Raporti-vjetor-2019-anglisht.pdf> [lastet ned 18. februar 2021]
- KP (u.å.a). *Community policing*. Pristina: KP. Tilgjengelig fra <https://www.kosovopolice.com/en/community-policing/> [lastet ned 18. februar 2021]
- KP (u.å.b). *Kosovo Police*. Pristina: KP. Tilgjengelig fra <https://www.kosovopolice.com/en/> [lastet ned 18. februar 2021]
- KPC, dvs. Kosovo Prosecutorial Council (u.å). *Prosecutorial Council*. Pristina: KPC. Tilgjengelig fra <https://prokuroria-rks.org/en/kpk> [lastet ned 7. mai 2021]
- KSC & SPO, dvs. Kosovo Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office (u.å.a). *Background*. Haag: KSC & SPO. Tilgjengelig fra <https://www.scp-ks.org/en/background> [lastet ned 2. februar 2021]
- KSC & SPO (u.å.b). *Cases*. Haag: KSC & SPO. Tilgjengelig fra <https://www.scp-ks.org/en/cases> [lastet ned 2. februar 2021]
- KSC & SPO (u.å.c). *Kosovo Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office*. Haag: KSC & SPO. Tilgjengelig fra <https://www.scp-ks.org/en> [lastet ned 2. februar 2021]
- [Law on Kosovo Academy for Public Safety] (2011, 25. november). *Law No. 04/L-053 On Kosovo Academy for Public Safety*. Tilgjengelig fra [http://aksp-ks.net/repository/docs/LAW_OF_KOSOVO_ACADEMY_FOR_PUBLIC_SAFETY_\(anglisht\).pdf](http://aksp-ks.net/repository/docs/LAW_OF_KOSOVO_ACADEMY_FOR_PUBLIC_SAFETY_(anglisht).pdf) [lastet ned 19. februar 2021]
- [Law on Courts] (2018, 25. desember). *Law No. 06/L-054 on Courts*. Tilgjengelig fra <https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/F6BADB4F-6CD7-42F2-9E54-9D01B98A778E.pdf> [lastet ned 25. mars 2021]
- [Law on Disciplinary Liability of Judges and Prosecutors] (2018, 26. desember). *Law No. 06/L-057 on Disciplinary Liability of Judges and Prosecutors*. Tilgjengelig fra <https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/9C0BBF11-FCEE-407B-B070-C1105A070746.pdf> [lastet ned 23. april 2021]
- [Law on Judicial Council] (2018, 26 desember). *Law No. 06/L-055 on the Kosovo Judicial Council*. Tilgjengelig fra <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=18335> [lastet ned 14. juni 2021]
- [Law on Police] (2012, 19. mars). *Law No. 04/L-076 On Police*. Tilgjengelig fra <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=18335> [lastet ned 17. februar 2021]
- [Law on PIK] (2010, 14. oktober). *Law Nr. 03/L- 231 on Police Inspectorate of Kosovo*. Tilgjengelig fra <https://policehumanrightsresources.org/content/uploads/2016/06/KOS-Police-Inspectorate-2010-231-eng.pdf?x96812> [lastet ned 8. mars 2021]
- [Law on Prosecutorial Council] (2019). *Law No. 06/L-056 on Kosovo Prosecutorial Council*. Tilgjengelig fra <https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/67EDFC14-7AC3-4023-9421-2F2213B5F676.pdf> [lastet ned 15. april 2021]

- [Law on State Prosecutor] (2010, 29. oktober). *Law No. 03/L-225 On State Prosecutor*. Tilgjengelig fra https://www.ecoi.net/en/file/local/1192134/1226_1400839043_serbia-law-state-prosecutor-kosovo-2010-en.pdf [lastet ned 19. mars 2021]
- [Law on the Special Prosecution Office] (2008, 13. mars). *Law No. 03/L-052 On the Special Prosecution Office of the Republic of Kosovo*. Tilgjengelig fra http://jus.igik.rks-gov.net/244/3/2008_03_ENG_LAW%20ON%20THE%20SPECIAL%20PROSECUTION%20OFFICE%20OF%20THE%20REPUBLIC%20OF%20KOSOVO.pdf [lastet ned 19. mars 2021]
- Macy, B. & Shabani, J. (2019). *Silence and Integrity: Sectioning the Marginalized of Police Offenses in Kosovo*. Pristina: Healthcare Union Kosovo. Tilgjengelig fra <https://konsultimet.rks-gov.net/Storage/Contributions/17-36-29-10052019/Research%20Report%20-%20Draft%20Law%20on%20Police%20Pensions%20TP.pdf> [lastet ned 9. mars 2020]
- MIA, dvs. Ministry of Internal Affairs (2019a, januar). *Kosovo Academy for Public Safety. Catalog*. Pristina: MIA. Tilgjengelig fra http://aksp-ks.net/repository/docs/20190607124939_Katalogu_2019_anglisht.pdf [lastet ned 19. februar 2021]
- MIA (2019b). *Development Strategy and Action Plan (2019-2022)*. Pristina: MIA. Tilgjengelig fra http://aksp-ks.net/repository/docs/20190327101142_KAPS_DEVELOPMENT_STRATEGY_2019_2022.pdf [lastet ned 19. februar 2021]
- Molbæk-Steensig, H. (2020). *Hvem har ansvaret for menneskerettighedsbeskyttelsen i Kosovo?* Nordisk Østforum (34), 274-294. Tilgjengelig fra <https://tidsskriftet-nof.no/index.php/noros/article/view/2286> [lastet ned 10. mai 2021]
- Muriqi, A. & Haliti, F. (2019, mars). *Human Rights in Place of Detention in Kosovo*. Pristina: Kosovo Rehabilitation Center for Victims of Torture. Tilgjengelig fra https://drive.google.com/file/d/1epYGIYykfpuzYF_j4YU0gV0oCuo5Vlt4/view [lastet ned 7. mai 2021]
- Ombudsperson Institution (2020, 2. april). *Annual Report 2019*. Pristina: Ombudsperson Institution. Tilgjengelig fra <https://oik-rks.org/en/2020/04/02/godisnji-izvestaj-2019/> [lastet ned 2. mars 2021]
- Ombudsperson Institution (2021, 14. april). *Annual Report 2020*. Pristina: Ombudsperson Institution. Tilgjengelig fra <RAPORTI-VJETOR-2020-anglisht.pdf> [lastet ned 23. april 2021]
- OSCE Mission in Kosovo (2020, 17. desember). *Kosovo Academy for Public Safety*. Pristina: OSCE Mission in Kosovo. Tilgjengelig fra <https://www.osce.org/files/f/documents/c/7/474018.pdf> [lastet ned 19. februar 2021]
- OSCE Mission in Kosovo (u.å.). *Rule of Law*. Pristina: OSCE Mission in Kosovo. Tilgjengelig fra <https://www.osce.org/mission-in-kosovo/rule-of-law> [lastet ned 10. mai 2021]
- PIK, dvs. Police Inspectorate of Kosovo (2021). *Annual Report 2020*. Pristina: PIK. Tilgjengelig fra <https://ipk.rks-gov.net/wp-content/uploads/2021/02/Raporti-vjetor-2020-EN.pdf> [lastet ned 4. mars 2020]
- PointPulse (u.å.). *Police Internal Control Need To Be More Proactive*. Tilgjengelig fra <https://pointpulse.net/activities/police-internal-control-need-to-be-more-proactive/> [lastet ned 11. mars 2021]

- Rapajić, A. & Kabashi, T. (2015, 15. februar). *A Unified Court and Legal System in Kosovo?* Pristina: European Centre for Minority Issues Kosovo. Tilgjengelig fra <https://www.ecmikosovo.org/en/Latest-News/22A-Unified-Court-and-Legal-System-in-Kosovo-> [lastet ned 5. februar 2021]
- SELDI, dvs. Southeast European Leadership for Development and Integrity (2020, desember). *Judiciary in the Western Balkans: The long road from for political dependence towards EU standards*. Brussel: SELDI. Tilgjengelig fra <https://acer.org.al/wp-content/uploads/2020/12/Policy-brief-The-Judiciary-in-Anticorruption.pdf> [lastet ned 7. mai 2021]
- Shishani, F. (2019). Police and Fighting Corruption – Kosovo Case. *Acta Universitatis Danubius*, 15(1), 96-103. Tilgjengelig fra <https://www.proquest.com/openview/2665cd4fd01c2c47f41b53af4e5b6e86/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2069378#:~:text=In%20order%20to%20successfully%20combat,detect%20criminal%20acts%20against%20economy> [lastet ned 7. mai 2021]
- Sot, D. (2020, mai). *Disciplinary measures against judges and prosecutors*. Pristina: British Embassy. Tilgjengelig fra <http://www.rolpik.org/wp-content/uploads/2020/10/Template-Disciplinary-measures-against-judges-and-prosecutors--English.docx.pdf> [lastet ned 23. april 2021]
- State Prosecutor (2020, oktober). *Work Report for nine-month period of 2020*. Pristina: State Prosecutor. Tilgjengelig fra <https://prokuroria-rks.org/assets/cms/uploads/files/Dokumente%20Publikime/PSH/Raporte/3.%20Raporti%20n%C3%ABnt%C3%ABmujor%20i%20Prokurorit%20t%C3%AB%20Shtetit%20-%20Eng.pdf> [lastet ned 19. mars 2021]
- UNDP, dvs. United Nations Development Program (2020, 30. mai). *Public Pulse XVIII*. Pristina: UNDP. Tilgjengelig fra https://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/library/democratic_governance/public-pulse-xviii/ [lastet ned 5. mars 2021]
- UNMIK, dvs. United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (u.å.). *UNMIK Fact sheet*. Pristina: UNMIK. Tilgjengelig fra <https://peacekeeping.un.org/en/mission/unmik> [lastet ned 2. februar 2021]
- UNODC, dvs. United Nations Office on Drugs and Crime (2020). *Measuring Organized Crime in the Western Balkans*. New York: UNODC. Tilgjengelig fra <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Measuring-OC-in-WB.pdf> [lastet ned 4. mars 2021]
- UNSRT, dvs. United Nations Special Rapporteur on torture and other cruel, inhumane or degrading treatment or punishment (2019, 25. mars). *Visit to Serbia and Kosovo*. New York: UN. Tilgjengelig fra <https://atlas-of-torture.org/en/document/h81jze7brw?page=1> [lastet ned 3. mars 2021]
- U.S. Department of State (2020). *Kosovo 2019 Human Rights Report*. Washington, DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/kosovo/> [lastet ned 15. april 2021]
- U.S. Department of State (2021). *Kosovo 2020 Human Rights Report*. Washington, DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/03/KOSOVO-2020-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [lastet ned 7. april 2021]